

بانکداری اسلامی در ایران (مطالعه موردی: بانک قرض الحسنه مهر ایران)

پدیدآورنده (ها) : خالقی، محمدجواد

حسابداری :: نشریه پژوهشهای جدید در مدیریت و حسابداری :: تابستان ۱۳۹۵ - شماره ۵

صفحات : از ۱۸۱ تا ۱۹۲

آدرس ثابت : https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1165091

تاریخ دانلود : ۱۴۰۲/۱۱/۱۰

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائهٔ مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه قوانین و مقررات استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

مقالات مرتبط

- ارزیابی قوانین و مقررات بانکداری ایران در تحقق بانکداری اسلامی
- الگوی خلق اعتبار در بانکداری اسلامی متأثر از اندیشه شهید صدر رحمه الله
- بانکداری اسلامی: درباره «بانکداری اسلامی»
- ارزیابی کارایی بانکداری بدون ربا در ایران در مقایسه با سایر کشورهای اسلامی براساس رویکرد تحلیل پوششی داده ها (DEA)
- بانکداری اسلامی: بانکداری اسلامی در مقایسه با نظام بانکداری سنتی
- مدیریت ریسک اعتباری در بانکداری اسلامی با رویکرد بررسی عقود و الگوی پرداخت تسهیلات
- شاخص بانکداری اسلامی
- بررسی و ارزیابی بانکداری اسلامی در ایران از لحاظ تخصیص منابع و ارائه راهکارهای کاربردی
- آزادی تشکیل اجتماعات و راهپیمایی‌ها در پرتو اصل ۲۷ قانون اساسی ایران
- پژوهشی در استخراج معیارهای حق و عدل در بانکداری بدون ربا
- حوزه معنایی واژه «عقل» در قرآن کریم
- کاربرد ترکیب شبکه عصبی پرسپترون چند لایه و الگوریتم رقابت استعماری در پیش بینی بازده سهام

عناوین مشابه

- بررسی تاثیر مدل رفتاری مبتنی بر هدف در توصیف پس انداز قرض الحسنه در بانکداری اسلامی (مطالعه موردی: بانک قرض الحسنه مهر ایران)
- موانع جذب سپرده های قرض الحسنه از دیدگاه سپرده گذاران در بانکداری اسلامی(مطالعه موردی: بانک قرضالحسنه مهر ایران شهرستان تبریز)
- بررسی تجارب بین المللی نظارت و تطبیق شرعی در بانکداری اسلامی (مورد مطالعه: بانک قرض الحسنه مهر ایران)
- شناسایی نظام بانکداری بدون ربای ایران و آسیب شناسی سپرده های قرض الحسنه در این نظام بانکداری (مطالعه موردی: بانک مسکن)
- تاثیر فعالیت های بازاریابی رسانه های اجتماعی بر ارزش ویژه برند و پاسخ مشتری در صنعت بانکداری (مورد مطالعه : بانک قرض الحسنه مهر ایران)
- بررسی رابطه نرخ بازده دارایی (ROA) با عوامل داخلی و خارجی در بانکداری اسلامی ایران (مطالعه موردی بانک صادرات از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۵)
- مقایسه کارایی عقد قرض الحسنه و عقود مشارکتی در بانکداری بدون ربا به روش تحلیل پوششی داده ها «مطالعه موردی: بانک ملت استان کرمانشاه»
- شناسایی و اولویت بندی عوامل موثر بر فناوری مالی در صنعت بانکداری (مطالعه موردی: شعب بانک ایران زمین در استانهای مازندران و گیلان)
- ارائه الگوی تاب آوری سازمانی در شبکه بانکداری در شرایط تحریم (مطالعه موردی: بانک توسعه صادرات ایران)
- اولویت‌بندی روش های تامین منابع مالی اسلامی در دسترس، سیاست‌ها و راهبردها در بانک های تجاری ایران (مطالعه موردی بانک آینده)

www.noormags.ir

فصلنامه پژوهش‌های جدید در مدیریت و حسابداری
Journal of Research in Management and Accounting
شماره پنجم، تابستان ۱۳۹۵، صص۱۹۲-۱۸۱ *Vol 2. No 5. 2016, p 181-192*
شماره شاپا (۳۹۱۹-۲۴۳۳) *ISSN: (2433-3919)*

بانکداری اسلامی در ایران (مطالعه موردی: بانک قرض الحسنه مهر ایران)

محمدجوادخالقی (کارشناس ارشد مدیریت بازرگانی، مدرس دانشگاه عالی ایوانکی،کارمند بانک قرض الحسنه مهر ایران)
khaleghi@eyc.ac.ir

چکیده

با توجه به رشد روز افزون بانکداری اسلامی به عنوان یکی از شاخصه‌های نوین بانکداری، هنوز هم جای کاوش بسیاری در رابطه با این حوزه وجود دارد. درباره تجارب بانکداری اسلامی مطالعات بسیاری در کشورهای مختلف صورت گرفته است و جوانب آن مورد بررسی قرار گرفته است. در بین کشورهای موفق و پیگیر در حوزه بانکداری اسلامی، ایران می‌باشد. کشور ایران سعی داشته تا از ظرفیت‌های نظام بانکی خود حداکثر استفاده را کند. با توجه به گستردگی بانکداری اسلامی در ایران، پژوهش حاضر به مطالعه یکی از بانک‌های اسلامی فعال، بانک قرض الحسنه مهر ایران پرداخته است.

واژه‌های کلیدی: بانکداری اسلامی، ایران، بانک قرض الحسنه مهر ایران، روش تجهیز منابع، صورت حسابهای مالی. طبقه بندی *JEL: E31,E52,E58*

www.noormags.ir

مقدمه

بانکداری اسلامی با بیش از ۳۰ سال قدمت به عنوان بانکداری بدون بهره با مشارکت در سود و زیان شناخته می‌شود که از اصول شریعت پیروی می‌کند. در زمینه بانکداری اسلامی پیشرفت‌های زیادی در زمینه تامین مالی اسلامی و ابزارهای مالی صورت گرفته است. در میان کشورهایی که این طرح را در کشور خود اجرا کرده است، ایران می‌باشد. بانکداری اسلامی در کشور ایران پس از انقلاب ۱۳۵۷ مطرح شد و سرانجام با تصویب قانون بانکداری بدون ربا در سال ۱۳۶۲ به اجرا درآمد و کشور ما سعی کرده است در شرایط تحریم، بانک‌های خصوصی و موسسات قرض الحسنه را ارتقا دهد چرا که نقش و وظیفه این بانک‌ها خصوصا در حوزه فعالیت‌های مبادلاتی و بین اللملی می‌تواند مبادلات بین المللی را کاهش دهد. بررسی‌های اولیه نشان می‌دهد که تاکنون پژوهش زیادی در کشور جهت بررسی بانکداری اسلامی (بانک قرض الحسنه مهر ایران) صورت نگرفته است. از همین رو پژوهش حاضر به این مساله توجه کرده است و در ادامه مروری بر تاریخچه بانکداری اسلامی، بررسی مختصر چشم انداز اقتصادی ایران و سپس نقش بانک قرض الحسنه مهر ایران در راستای بانکداری اسلامی مورد واکاوی قرار گرفته است و در پایان پیشنهادی جهت توسعه بانکداری اسلامی در ایران ارائه شده است.

۱- بانکداری اسلامی:

امروزه بانکداری اسلامی یکی از روبه رشد ترین بخش های صنعت بانکداری است. این بخش در قدمتی در حدود ۳۰ سال دارد و در اکثر کشورهای اسلامی در میان افرادی که از بهره گریزانند جایگاه خاص دارد. این نظام به طور کلی شبیه بانکداری متعارف است. لیکن بهره در آن جایی ندارد و بر پایه تقسیم سود و زیان میان وام گیرنده و بانک استوار است و سود آن بر اساس مقررات و اصول اسلامی است. عدالت و انصاف، ویژگی اصلی الگوی واسطه گری مالی اسلامی است و هسته اصلی آن به اشتراک گذاری و تقسیم سود است. در هر اقتصاد انتقال وجوه از پس انداز کنندگان به سرمایه گذاران یا با تامین مالی مستقیم و یا از طریق فرایند واسطه‌گری به وسیله کاهش هزینه های معاملاتی و کنترلی و جمع آوری وجوه خرد و سرگردان خانوارها نقش بسیار مهمی در اقتصاد ایفا می‌کند. بانکداری اسلامی با تمهیداتی چون عقود مختلف که همگی دربردارنده ممنوعیت ربا، ممنوعیت احتکار، وفای به عهد، مشارکت در سود وبان هستند. روش های تجهیز و تخصیص منابع در میان کشورهای مختلف اسلامی و بانک‌های اسلامی متفاوت است و هر کدام در چهارچوب شریعت سعی بر بهترین عملکرد را دارند. کشور ایران قابلیت های عظیمی در زمینه بانکداری اسلامی دارد. (محققنیا و همکاران، مجموعه مقالات بیست و ششمین همایش بانکداری، ص ۵۰)

www.noormags.ir

۲- چشم انداز اقتصادی ایران:

بانک جهانی در تازه ترین گزارش خود رشد اقتصادی جهان را در سال ۲۰۱۵، ۲/۸ درصد پیش بینی کرده است. این برآورد در حالی است که در گزارش ژانویه، میزان رشد اقتصادی جهان در سال مذکور ۳ درصد اعلام شده بود. کاهش قیمت نفت و سایر کالاها برای کشورهای در حال توسعه مشکل ساز نشده است. کشورهای در حال توسعه با مجموعه ای از چالش های سخت از جمله هزینه‌های بالای استقراض و کاهش قیمت نفت مواجه خواهند بود. گزارش چشم انداز اقتصادی بانک جهانی گویای روند صعودی رشد اقتصادی جهان تا پایان سال ۲۰۱۶ است اما این مقدار در سال ۲۰۱۷، ۰/۱ واحد درصد کاهش خواهد یافت که عمدتا ناشی از کاهش رشد اقتصادی کشورهایی با درآمد بالا می‌باشد. علی رغم اینکه بانک جهانی در گزارش خود رشد اقتصادی ایران را در سال ۲۰۱۴، ۱/۵ درصد اعلام کرده بود. ارقام مندرج در گزارش اخیر این سازمان بین المللی گویای رشد ۳/۷ درصدی اقتصاد کشور طی سال ۲۰۱۴ می‌باشد. تفاوت ارقام مذکور ناشی از عدم محاسبه دو فصل پایانی در گزارش قبلی بانک جهانی و تغییر ارقام تخمینی فصول اول و دوم سال ۲۰۱۴ می‌باشد.

بر اساس آمارهای بانک جهانی انتظار می رود رشد اقتصادی منطقه خاورمیانه در سال ۲۰۱۵ همچنان در سطح ۲/۲ درصد باقی بماند. رشد اقتصادی این منطقه در سالهای ۲۰۱۶ و ۲۰۱۷ به واسطه بهبود تقاضای خارجی و تقویت سرمایه گذاری در برخی کشورهای وارد کننده نفت مانند مصر و اردن به ۳/۷ درصد خواهد رسید. ثبات امنیتی به تدریج برای این منطقه قابل پیش بینی خواهد بود. سقوط قیمت نفت چالش خاصی را برای کشورهای صادر کننده نفت فراهم می آورد که اغلب آنها مسائل شدید امنیتی است. در این میان سود و نرخ بهره بانکی ایران در گذشته ۸۰ درصد سود سپرده و بهره پرداختی از محل تورم پرداخت می‌شود.با تک رقمی شدن تورم و حرکت تورم به سمت تورم ۵درصدی، پرداخت سود سپرده و بهره باید از محل سود عملیاتی و نه تورم انجام شود. سود سپرده و نرخ بهره جهت درست و قابل پیش بینی خود را پیدا نکرده است. سه سال آینده دوران انطباق سود سپرده و نرخ بهره با کاهش متناسب تورم است. کاهش نرخ بهره بانکی از ۲۸ درصد به ۲۱/۵ درصد در همین چهارچوب ارزیابی می‌شود. با تاخیر سود سپرده و نرخ بهره نسبت به تورم واکنش نشان می‌دهد بازار هنوز همه آثار کاهشی تورم را بر نرخ سود سپرده و نرخ بهره ندیده است.

۳- بانکداری اسلامی در ایران:

نظام بانکداری بدون ربا در ایران با تصویب قانون عملیات بانکی بدون ربا در سال ۱۳۶۲ و اجرای آن در سال ۱۳۶۳ آغاز شد. اگرچه قبل از آن سیستم بانکداری اسلامی در دنیا شناخته شده و تعداد موسسه‌های مالی بر مبنای بانکداری اسلامی و حذف ربا به ارائه خدمات بانکداری به مسلمین می پرداختند اما نکته مهم در مورد ایران، حذف کامل بانکداری متعارف و پیاده‌سازی نظام بانکداری بدون ربا در تمام سیستم پولی

www.noormags.ir

کشور بود. بانکداری غیر ربوی، محلی برای تجمیع منابع پس اندازکنندگان و سرمایه گذاران است به طوری که این سرمایه ها در امور مختلف به قصد انتفاع در چهارچوب موازین اسلامی و نظام های پولی و اعتباری بر اساس تفاهم قبلی بین طرفین به کار گرفته شوند. اگرچه سیستم بانکداری بدون ربا تفاوت های اساسی با بانکداری متعارف دارد ولی تفاوت اصلی در این دو نظام مربوط به نحوه مدیریت ریسک و توزیع ریسک میان بانک و مشتری است. در نظام بانکداری اسلامی در هر دو طرف، سپرده گذاری و اخذ تسهیلات، ریسک میان مشتریان تسهیم می‌شود و بانک نقش عامل را داشته و البته به تناسب میزان حق الوکاله و سرمایه سهام داران در معرض ریسک قرار می گیرد. اهداف نظام بانکی طبق قانون عملیات بانکی بدون ربا عبارت است از

ـ استقرار نظام پولی و اعتباری بر مبنای حق و عدل (با ضوابط اسلامی) به منظور تنظیم گردش صحیح پول و اعتبار در جهت سلامت و رشد اقتصادی کشور

ـ فعالیت در جهت تحقق هدف‌ها، سیاست‌ها و برنامه‌های اقتصادی دولت با ابزارهای پولی و اعتباری

ـ ایجاد تسهیلات لازم برای گسترش تعاون عمومی و قرض الحسنه از راه جذب و جلب وجوه آزاد، اندوخته ها، پس انداز، سپرده ها و تجهیز آنها برای تامین شرایط و امکانات کار و سرمایه گذاری

ـ حفظ ارزش پول و ایجاد تعادل در موازنه پرداخت‌ها و تسهیل مبادلات بازرگانی

ـ تسهیل در امور پرداخت‌ها، مبادلات، معاملات و سایر خدمات که به موجب قانون بر عهده بانک گذاشته می‌شود.

از بدو اجرای قانون بانکداری بدون ربا تاکنون، همواره مسایل و مشکلات بسیاری فراروی نظام بانکی کشور بوده است. این مشکلات پیش از آنکه به اصل و اساس قانون عملیات بانکی بدون ربا برگردد به فقدان تمهیدات، سازو کارها و بسترهای مناسب که لازمه اجرای مطلوب هر قانونی است باز می گردد. شاید مهم ترین تمهید در این راستا عدم فرهنگ سازی مناسب میان بانک‌ها و مشتریان بوده به طوری که بیش از آنکه به فکر حذف ربا و اجرای بانکداری حلال و بر اساس اصول اسلامی‌باشد به فکر اجرای عملیات مبتنی بر قانون و حفظ ظاهر معاملات در قالب معاملات اسلامی فارغ از ماهیت و نیت (که مهمترین اصل در همه اعمال از دیدگاه اسلام است) باشند.

یکی از مشکلات اصلی در نظام بانکداری کشور پس از قانون بانکداری بدون ربا، عدم فرهنگ سازی و آموزش صحیح عملیات بانکی مبتنی بر نظام پولی اسلامی است. به همین دلیل بیشتر مردم و کارگزاران نظام بانکی با پذیرش صوری قانون، برداشت های سنتی از عملیات بانکی و تجارب قبلی که به آن عمل کرده بودند را به اجرا گذاشتند. پس از گذشت سالها از تصویب قانون عملیات بانکداری بدون ربا هنوز هم این باور در بسیاری از مردم و کارگزاران مربوط به وجود نیامده و در عمل به گونه ای رفتار می‌شود که با روح و جوهره بانکداری غیر ربوی سازگاری ندارد. بنابراین تا وقتی حذف ربا در اعتقاد و باور واقعی مردم

www.noormags.ir

نهادینه نگردد مصادیق ربا به درستی و به طور کامل از بین نخواهد رفت. (محقق نیا، ۱۳۹۳، ۳۵. سایت شیعه نیوز)

٤- نقش بانک قرض الحسنه مهر ایران در راستای بانکداری اسلامی

٤-۱: پیشینه بانک

بانک قرض الحسنه مهر ایران با سرمایه اولیه ۱۵هزار میلیارد ریال و با مشارکت بانکهای دولتی توسط ریاست محترم جمهوری در مورخ ۹/۲۲/ ۱۳۸۶ افتتاح و با گسترش و توزیع موزون شعب خود در سراسر کشور آغاز به کار کرده است.بانک قرض الحسنه مهر ایران با صدور مجوز رسمی بانک مرکزی ج.ا.ا در تاریخ ۶/۶/ ۸۷ و بر اساس برنامه های تدوین شده، ضمن انجام امور مربوطه به اعطای تسهیلات قرض الحسنه در ارتباط با فعالیت های حساب قرض الحسنه جاری و بانکداری الکترونیکی اقدام می نماید. بانک مهر ایران در بدو امر با ۲۰۰۰واحد بانکی متشکل از ۳۰۰ شعبه واگذاری از بانک‌های سهام دار و ۱۷۰۰ واحد بانکی (باجه) مستقر در شعب بانک‌های سهام دار شروع به کار نمود که پس از تشکیل ساختار و سازمان این بانک به دلیل توسعه کیفیت شعب بانکی کلیه شعب آن بانک به صورت مستقل شروع به کار نمود و هم اکنون با بیش از ۲۵۷ شعبه فعال به صورت انلاین در حال فعالیت هستند.

٤-۲: برنامه‌های آتی بانک قرض الحسنه مهر ایران

۱-تغییر استراتژی بانک از وام‌های مصرفی به سمت تسهیلات اشتغال زایی

۲- گسترش خدمت رسانی به روستاها، ایجاد شعب سیار در روستاهای پرجمعیت کشور

۳- تاسیس کانون فعال و مستقل تحت عنوان کانون بانک‌ها و صندوق های قرض الحسنه

۴- خدمات طرح کارت سلامت مهر ایران در راستای ارائه خدمات بهتر درمانی با همکاری وزارت بهداشت و درمان

۵- صدور ۱۰۳ هزار کارت میزان از ۲۰۰هزار کارت میزان وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی جهت اعطا، اعتبار ۱۵۰۰۰۰۰۰ریال به جامعه کارگری کشور با هدف ارتقا سطح زندگی کارگران محترم

۶- همکاری و تخصیص خط اعتباری به بازسازی بافت فرسوده اطراف شهر به منظور ارتقای سطح ایمنی و زندگی جامعه هدف این طرح است.

۷- همکاری در خصوص خارج نمودن خودروهای فرسوده از ناوگان حمل و نقل کشور

www.noormags.ir

٤-۳: وظایف بانک قرض الحسنه مهر در اجرای اهداف خود

بانک قرض الحسنه مهر یاران در اجرای اهداف خود با رعایت قوانین و مقرارت جاری می تواند نسبت به تصدی امور زیر اقدام نماید:

۱-افتتاح انواع حساب های قرض الحسنه پس انداز جاری و نگهداری وجوه مربوطه (ریالی و ارزی) برای اشخاص حقیقی و حقوقی اعم از دولتی و غیردولتی و صدور انواع کارت های بانک قرض الحسنه

۲- تصدی عاملیت وجوه اداره شده امانی و اعطای تسهیلات قرض الحسنه به اشخاص واجد شرایط

۳- قبول انواع سپرده های قرض الحسنه و صدور گواهی قبوض مربوطه

۴- تحصیل قرض الحسنه از داخل یا خارج از کشور با رعایت قوانین و مقررات مربوطه

۵- نقل و انتقال وجوه ارزی و ریالی و ارائه هرگوه خدمات بانکی

۶- ارائه خدمات پذیره نویسی و انجام کلیه عملیات راجع به آن

۷- اجاره دادن صندوق امانات، قبول امانات، نگهداری سهام و هرگونه اوراق بهادار و سایر اشیا و اموال

۸- ارائه خدمات قرض الحسنه بانکی در چارچوب قوانین مربوطه

۹- قبول و انجام وظایف مربوطه به قبول وکالت، نظارت تولیت، نمایندگی، اداره امور مربوطه به اموال اشخاص (حبیبیان نقیبی، ۱۳۸۱، ۱۵۰)

۴-۴: انجام خدمات بانکداری الکترونیکی بانک قرض الحسنه مهر

بانک قرض الحسنه مهر ایران در راستای تحقق بانکداری الکترونیک و افزایش خدمات الکترونیکی به مشتریان و جلوگیری از حضور فیزیکی در شعب، گسترش بانکداری نوین را در دستور کار خود قرار داده است: (پایگاه بانکداری اسلامی، qmb89.mihanblog. com)

۱- اینترنت بانک: خدمات ارائه شده عبارتند از سپرده در یک نگاه، انتقال وجه، عملیات مربوطه به چک،عملیات مربوط به تسهیلات، مدیریت کارت و....

۲- تلفن بانک: خدمات تلفن بانک ارائه شده عبارتند از: اطلاع از موجودی سه گردش آخر، انتقال وجه به حساب های دیگر در بانک مهر ایران، پرداخت قبوض، مسدود نمودن کارت مفقودی، خدمات مرتبط با حساب قرض الحسنه جاری

۳- sms بانک: خدمات ارائه شده در این سامانه عبارتند از: اعلام موجودی سپرده، اعلام وضعیت تسهیلات اخذ شده، اعلام وضعیت چک

۴- خودپرداز: خدمات ارائه شده در این سامانه عبارتند از: پرداخت وجه، پرداخت قبوض، انتقال وجه، عملیات رمز و...

۵- pin pad: برداشت وجه توسط کارتهای بانک مهر ایران، برداشت وجه از کارت های شتابی، انتقال وجه، پرداخت قبوض، اعلام مانده حساب.

www.noormags.ir

۶- کارت های نقدی: دریافت وجه، انتقال وجه، پرداخت قبوض، خرید کالا و خدمات از طریق اینترنت و پایانه های فروشگاهی

۷- بن کارت: امکان خرید کالا و خدمات از طریق پایانه های فروشگاهی و اینترنتی

۸- کارت های هدیه: صدور کارت های هدیه در مبالغ ۲۰۰۰۰۰ریال، ۵۰۰۰۰۰ریال و ۱۰۰۰۰۰۰ریال و سایر مبالغ

٤-٥: روش تجهیز منابع در بانک قرض الحسنه مهر ایران:

بانک مهر ایران با جذب منابع مردمی در حساب های پس انداز و جاری قرض الحسنه، منابع خود را جهت پرداخت تسهیلات قرض الحسنه تجهیز می نماید.

٤-٥-١: مصارف:

بانک در بخش مصارف اقدام به پرداخت تسهیلات قرض الحسنه در زمینه های زیر می نماید:

۱-قرض الحسنه هزینه های ازدواج برای تامین بخشی از هزینه های ازدواج زوج های جوان

۲- قرض الحسنه تعمیر یا تکمیل مسکن برای تامین تمامی یا قسمتی از هزینه های تعمیر یا تکمیل واحد مسکونی متقاضی

۳- قرض الحسنه درمان بیماری برای اشخاصی که توانایی تامین تمتم یا بخشی از هزینه های بیمارستانی و درمانی را ندارند.

۴- قرض الحسنه ودیعه مسکن برای تامین تمام یا قسمتی از هزینه ودیعه اجاره مسکن متقاضیان

۵- قرض الحسنه کسبه و صنوف جهت رفع نیازهای اولیه و تامین وسایل مورد نیاز بازار و اصناف و کسبه

۶- قرض الحسنه تهیه مواد اولیه شرکت های تولیدی و خدماتی کوچک برای تامین سرمایه در گردش آن‌ها

۷- قرض الحسنه متفرقه جهت رفع سایر نیازهای ضروری متقاضیان

با توجه به اینکه بانک مهر ایران به سپرده های خود سود نمی پردازد بنابراین از وام‌هایی که پرداخت می‌کند نیز ۴درصد کارمزد می گیرد. همه بانک‌ها نیز سپرده های بدون سود دارند که برای پرداخت وام‌های قرض الحسنه تکلیفی از طرف دولت و مجلس (وام ازدواج، وام مددجویان و.....) برای اینکه بدانیم سایر بانک‌ها چقدر منابع و سپرده بدون سود از افراد مختلف جمع کرده اند کافی است به تبلیغات بانک‌ها برای قرعه کشی دقت کنیم. بانک‌ها می توانند ۲درصد از منابع دریافتی قرض الحسنه خود را برای جوایز قرعه کشی در نظر بگیرند اما بانک مهر ایران قرعه کشی هم برگزار نمی‌کند. وام بدون معدل حساب هم در بانک قرض الحسنه مهر ایران پرداخت می‌شود اما بستگی دارد چند نفر در این بانک حساب داشته باشند و خودشان وام نخواهند. اگر معدل حساب این افراد بالا باشد و خودشان هم نیازی به وام نداشته باشند

www.noormags.ir

می توان از محل سپرده این افراد به نیازمندان وام قرض الحسنه داد که نیازی به سپرده گذاری وام گیرنده نباشد. اما متاسفانه با توجه به کاهش روزافزون ارزش پول و رکود بازار کسب و کار، افراد ترجیح می دهند پول خود را در بانک‌هایی قرار دهند که به آنها سود پرداخت کنند و از محل سود دریافتی از آن بانک‌ها بتوانند کاهش ارزش پول و هزینه های کسب و کار خود را پوشش بدهند.

نحوه محاسبه کارمزد وام قرض الحسنه مهر: برای محاسبه کارمزد وام قرض الحسنه دو بخشنامه بانک مرکزی وجود دارد. بانک قرض الحسنه مهر ایران از سال ۹۱ از بخشنامه زیر استفاده می‌کند:

به منظور تقسیط و وصول مبلغ قرض الحسنه اعطایی، سال های دوره باز پرداخت قرض الحسنه به جای ۱۲ماه، ۱۱ماه در نظر گرفته و در هر سال یک قسط برای وصول کارمزد اختصاص می یابد. به طور مثال برای قرض الحسنه اعطایی با دوره بازپرداخت ۳۶ ماهه مبلغ قرض الحسنه در ۳۳قسط و کارمزد متعلقه در سه قسط اول، سیزده و بیست و پنج تقسیط وصول گردد. (محقق نیا، ۱۳۸۸، ۱۵۵)

٤-٥-٢: سپرده پس انداز و جاری

در طرف تجهیز منابع سپرده های پس انداز و جاری بر اساس قرض الحسنه طراحی شده اند. در این چارچوب سپرده گذاران در قالب قرارداد قرض بدون زیاده، مالکیت وجوه خود را به بانک منتقل می کنند و تا مدتی که این وجوه در بانک قرار دارد مالکیت آنها نیز در اختیار بانک است. با توجه به اینکه قرض الحسنه بر پایه نیازمندی گیرنده و انگیزه معنوی قرض دهنده استوار است این پرسش مطرح است که قرض الحسنه سپرده گذاران به بانک‌ها چه ماهیتی پیدا می‌کند؟ در حالی که رابطه بانک با سپرده گذاران در برخی از الگوی های بانکداری اسلامی بر اساس قرارداد ودیعه عام یا امانت شکل گرفته. قانون بانکداری بدون ربای ایران،سپرده های جاری و پس انداز را در قالب قراردا قرض الحسنه سامان داده است. بر این اساس، سپرده گذاران حساب های دیداری و قرض الحسنه پس انداز وجوه خود را به بانک قرض بدون زیاده می دهند. از آنجا که اولا بانک یک شخصیت حقوقی است و مساله نیاز ناظر به شخصیت های حقیقی است و ثانیا نیازمند بودن به معنای مورد اشاره در مورد بانک‌ها مطرح نیست. دادن قرض الحسنه به بانک به منظور اعطای قرض الحسنه است نه اینکه بانک‌ها نیازمند قرض الحسنه باشند.از آنجا که بانک‌ها موسسه‌های انتفاعی هستند که با استفاده از منابعی که از طریق جذب سپرده سپرده گذاران همواره درصدد کسب سود و ارتقای آن هستند آنها سزاوار دریافت قرض الحسنه نیستند. به نظر می‌رسد که هدف قانون گذاران از طراحی رابطه میان سپرده گذاران سپرده های دیداری و پس انداز با بانک‌ها بر اساس قرض الحسنه این نیست که بانک‌ها خود از قرض الحسنه سود برند. بلکه از آنجا که بانک‌ها صرفا واسطه میان سپرده گذاران و نیازمندانی هستند که می توانند در مقیاس وسیع و به صورت حرفه ای و بر اساس ضوابط مورد نظر نسبت به ارائه خدمت به آنها اقدام کنند واسطه ای برای پرداخت وجوه این سپرده‌ها در قالب قرض الحسنه اند. (وحیدی تورچی و خاکی،۱۳۹۲، ۵۸)

www.noormags.ir

پیشنهاد جهت توسعه بانکداری اسلامی در ایران

همان طور که بیان شد نظام جمهوری اسلامی ایران بعد از انقلاب مبدع نظام بانکداری اسلامی است به عبارت دیگر ایران در زمینه پیاده سازی بانکداری اسلامی در آن مقطع پیشتاز بود و قانون عملیات بانکب بدون ربا را با گذشت چند صباحی از انقلاب تدوین و تصویب کرد و مبناب عمل در کشور قرار داد اما با گذشت زمان، قانون عملیات بانکداری اسلامی با دو چالش اصلی مواجه شد. نکته اول اینکه از سال ۶۳ تاکنون هیچ گونه تغییری در این قانون ایجاد نشد در حالی که کشور ما دو دهه تجربه اجرایی پیدا کرده است و نکته دوم اینکه حتی بخش زیادی از ظرفیت های این قانون نیز مسکوت باقی مانده است. این در حالی است که سایر کشورهای اسلامی به امر بانکداری اسلامی توجه جدی دارند. پرواضح است که در مقطع کنونی، کشور ایران هم بعنوان ام القری کشورهای اسلامی و هم بعنوان کشوری که نیات و اهداف بلندنظرانه اقتصادی را در سر می پروراند و آن رسیدن به مقام اول اقتصادی در خاورمیانه است. برای تحقق اهداف اقتصادی خود باید اولا نسبت به طراحی و به کارگیری نهادهای پولی و مالی جدید اقدام کند و ثانیا ابزارهای مالی جدیدی را نیز طراحی کرده و به کار گیرد. بدیهی است که این اقدامات باید منطبق با دین مبین اسلام بوده تا با شکل گیری نهادهای پولی و مالی و ابزارهای نوین مالی اسلامی زمینه لازم برای تحرک اقتصادی کشور فراهم آید که در این راستا موسسات قرض الحسنه به عنوان یکی از نهادهای نظام بانکی کشور و مهمتر از آن به عنوان یکی از برجسته ترین شاخص های تحقق بانکداری اسلامی، شاید در عرصه بین المللی مطرح خواهد گردید. (حسن زاده و سلطانی، ۱۳۸۵، ۶۶) بنابراین جا دارد جامعه بانکی توان خود را صرف کمک به پایه ریزی مطلوب این بانک نموده و آن را به نمونه موفقی از یک بانک اسلامی پیشرفته در مقیاس جهانی تبدیل نماید.

وانگهی رسالت تعریف شده برای بانک قرض الحسنه مستلزم تعدد و پراکندگی شعب آن است و احتمالا آن را به یکی از بانک‌های بزرگ کشور تبدیل خواهد نمود. لذا استفاده از راه حل های نرم افزاری و ارتباطی مورد بهره برداری در بزرگترین بانکهای کشور که توانایی خود را در شبکه های بانکی گسترده به اثبات رسانده اند می تواند ضامن برقراری یک نظام اتوماسیون قوی و کارآمد در بانک جدیدالتاسیس باشد. حال که وظیفه اصلی بانک جدید اعطای وام قرض الحسنه با همان تسهیلات با کارمزد پایین در سطح گسترده به متقاضیان خواهد بود فرصت مغتنمی دست داده است تا پیاده سازی و به کارگیری سامانه های متداول تعیین اعتبار در نظام های پیشرفته بانکداری دنیا در کشور ما نیز شروع شود.

نتیجه

بانکداری اسلامی می‌تواند الگویی مناسب برای نظام های بانکداری به شمار آید که اهداف آن ریشه کردن فقر و اجرای عدالت محوری می‌باشد. با این که کشور ایران سعی کرده است که در این الگو موفق شود اما هنوز جای کار زیادی برای آن وجود دارد. با شکل گیری نهادهای پولی و مالی و ابزارهای نوین

www.noormags.ir

مالی اسلامی زمینه لازم برای تحرک اقتصادی فراهم می آید که در این راستا موسسات مالی قرض الحسنه می تواند به عنوان یکی از نهادهای نظام بانکی کشور و شاید در عرصه بین المللی مطرح شود. بنابراین جا دارد بانک مرکزی و سایر نهادهای تصمیم گیرنده و از همه مهم تر مردم یک کشور برای توسعه یافتن هر چه بیشتر و موفقیت آن به بهترین شکل از آن حمایت کنند و شعب قرض الحسنه در کشور ایران گسترش یابد. به عبارتی رفع نیازهای مالی همنوعان از طریق قرض دادن بدون شرط پرداخت مبلغی اضافی بر قرض، فی نفسه چه از منظر اخلاقی و از چه از نظر مبانی شرعی و فقهی جایگاهی شناخته شده دارد.

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی

www.noormags.ir

فهرست منابع و مآخذ

ـ پایگاه بانکداری اسلامی، qmb.mihanblog.com

ـ حبیبان نقیبی، مجید (۱۳۸۱)، «قرض الحسنه و راهبردهای توسعه اقتصادی»، نامه مفید، ش۳۱.

ـ حسن زاده، علی و سلطانی، زهرا (۱۳۸۵)، بررسی تطبیقی کارآیی و عوامل موثر بر آن در نظام بانکداری اسلامی

ـ سایت شیعه نیوز، www.shia-news.com

ـ محقق نیا، محمدجواد (۱۳۹۳)، الگوی بانکداری اسلامی، مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی

ـ محقق نیا، محمدجواد و همکاران، بانکداری اسلامی در مالزی، مجموعه مقالات بیست و ششمین همایش بانکداری اسلامی.

ـ محقق نیا، محمدجواد (۱۳۸۸)، بررسی جایگاه قرض الحسنه در نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران، معرفت اقتصاد اسلامی، پاییز و زمستان. ش ۱.

ـ وحیدی تورچی، مریم و خاکی، فرشته (۱۳۹۲)، الزامات تحول از بانکداری بدون ربا به بانکداری اسلامی، نخستین کنفرانس ملی توسعه مدیریت پولی و بانکی (تحول در مدیریت نظام بانکی، گامی به سوی حماسه اقتصادی)، تهران.

-vayanos,peter(2008), competing successfully in Islamic ,booz &company Inc.usa.

www.noormags.ir

www.noormags.ir